

S A Y I 21 • 2 0 0 9

İslâm

Araştırmaları

Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

nan, hatta kendi adıyla mahkemeler kuran Russell'ın özellikle savaş suçları konusundaki görüşlerine az da olsa değinilmesi gerekirdi. İkinci bölümün son kısmı ise "Russell'ın Ahlâk Anlayışının Teleolojik Açıdan Değerlendirilmesi" adını taşımaktadır. Bu bölümde Russell'ın ahlâk anlayışının amacının insanı mutlu kılmak olduğu ve bundan dolayı bu kısımda Russell'ın mutlu olma ve mutsuzluktan kaçınma yolları anlatılmıştır. Zira genel olarak bakıldığında Russell'ın ahlâk anlayışı bireyin, toplumun, hatta bütün insanlığın mutluluğunu amaçlamıştır.

Kanaatimizce kitabın en önemli eksikliği yazarın, Russell'ın ahlâk anlayışı hakkındaki değerlendirmeleri nelerdir, bu fikirleri benimsiyor mu, yoksa bu fikirlere karşı mı çıkıyor, sorularıyla ilgili kayda değer herhangi bir değerlendirme bulunmamasıdır. Genel olarak bakıldığında kitap, Russell'ın eserlerinde ilgili konuların anlatıldığı paragrafların alt alta eklenmesinden oluşmuş bir hâledir. Bunun yanında aralarda verilen bazı özetlerin Russell'a mı ait olduğu, yoksa yazar tarafından mı ifade edildiği belli değildir. Ancak kitabı değerli kılan, Russell'ın ahlâkla ilgili temel fikirlerini derli toplu olarak anlatmasıdır. Fakat Russell'ın ahlâk anlayışının eleştirilmemesi de kitabı eksik kılmaktadır.

Tamer Yıldırım

The Cathars The Most Successful Heresy of the Middle Ages

Sean Martin

New York: Thunder's Mounth Press, 2005, 191 sayfa.

Katarlar 12. ve 13. yüzyıllarda Kuzey İtalya ve Güney Fransa'da (Languedoc) etkili olmuş ve Orta Çağ Avrupası'nı derinden etkilemiş heretik bir Hıristiyan mezhebidir. Katarlara yapılan "heretik" tanımının sebebi, Katar doktrinin döneminin mevcut ve yerleşik "Katolik" inancı ile uyuşmamasıdır. Katarlar düalist tanrı telakkileri, doketizm düşünceleri, Yeni Ahit'ten sadece Yuhanna bölümünü sahih görmeleri, ekmek şarap âyini ve haç gibi Katolik kilisesi için vazgeçilmez mahiyetteki bazı unsurları reddetmeleri sebebiyle "heretik" addedilmişlerdir.

Katolik Kilisesini "dünyevî" bulup pek çok açıdan eleştiren Katarlar, kendilerini "iyi Hıristiyanlar" olarak niteleyerek İsa'nın gerçek havarileri olduklarını iddia etmişlerdir. Katolik Kilisesi müntesipleri, Katarlar toplumunu "Şeytan'ın

sinagoğu” olarak nitelerken Katarların da Katolik Kilisesi’ni “Şeytan’ın kilisesi” olarak vasfetmesi, bu iki grubun birbirine yaklaşımı hakkında fikir vermektedir.

Öte yandan o dönemde Languedoc daha ziyade İspanya’daki Leon ve Kastilla krallıkları ile daha uyumlu, bağımsız bir prenslik olup Kuzey Fransa’dan ayrıydı. Doç. Dr. Muammer Güler’in, *Ortaçağ Avrupa Tarihi* isimli eserinde de belirttiği üzere, bu bölgede felsefe ve edebiyat Fransa’nın Güney kısmına nazaran oldukça gelişmişti ve Grekçe, Arapça, İbranice gibi dillere önem veriliyordu. Ayrıca Languedoc’un liman kenti olması da göz önünde bulundurulursa, Müslüman ve Yahudi kültür ve felsefelerinden etkilenen halkın zihninde Katolik ilâhiyatı dışında bir kurtuluş fikrinin doğmuş olması muhtemeldir.

Dönemin Katolik Kilisesi, siyasî ve dinî otoritesine bir tehdit olarak algılandığı bu hareketi durdurma ve ortadan kaldırma adına birtakım önlemler almıştır. Siyasî boyutta “engizisyon mahkemeleri” olarak bilinen teşkilatı kurmuş ve Katarların üzerlerine Albi Haçlı Seferi olarak adlandırılan müstakil bir haçlı seferi düzenlemiştir. Bu haçlı seferi, diğer din müntesiplerine değil de, kilisenin kendi dindaşlarına yönelik bir sefer oluşu ve modern Avrupa tarihinde “ilk soykırım” olarak nitelendirilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Katolik Kilisesi, teolojik boyutta mücadele için ise Dominiken tarikatının inşası ile birlikte Katarların bulunduğu yerleşim merkezlerine vaizler göndermiş ve kilise babaları tarafından reddiyeler kaleme alınmıştır. Katarların öğretilerine dair bilgiler, mevcut birkaç kaynak dışında bahsedilen bu reddiyeler ve engizisyon kayıtları ve dolayısıyla Dominiken rahiplerinin kanaatlerinden elde edilmektedir. Bu metinlerin hareketin muhalifleri tarafından yazılmış olması sebebiyle, Katar doktrini hakkındaki mevcut verilerin yeterince güvenilir olmadığını söylemek mümkündür.

Sean Martin’in eseri, Orta Çağ Avrupası’nı anlamada önemli kilometre taşlarından olan Katarların teoloji ve tarihine iyi bir giriş niteliğindedir. Söz konusu eserle yazar, pek çok konuyu özet biçiminde ele alarak kitabın hacmi ölçüsünde güzel bir panorama sunmaya çalışmıştır.

Yazarlığının yanı sıra film yapımcılığı ve şairliği ile de tanınan Martin’in sanatsal yönünün çalışmaya başarılı gözlemler olarak yansıdığını söylemek mümkündür. Her ne kadar Katarlar literatürü dikkate alındığında en önemli eserler, sunulan listenin ilk sıralarında yer almıyor olsa da, istifade edilen eserlerin Katarların tarihi ve doktrini üzerine çalışan önemli tarihçilerin eserleri oluşu, çalışmayı dikkate değer kılmaktadır.

Söz konusu eserlerden kısaca bahsetmek gerekirse, her şeyden önce Katarların yaşadığı dönemde metinlerinin yakılması sebebiyle elimizde kala(bile)ni birkaç metnin tercümesini içeren Katar tarihi otoritelerinden Walter L. Wakefield ve Austin P. Evans'ın hazırlamış olduğu *Heresies of the High Middle Ages* (Columbia University Press, NewYork, 1991) kitabı temel kaynaklar arasında zikredilmelidir. Daha sonra *Medieval Heresy* isimli önemli eseri ile tanınan bir diğer Katar tarihçisi Malcolm Lambert'in *The Cathars* (Blackwell Publishing, Malden, 2007) isimli eseri, Malcolm Barber'in *The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages*¹ (Longman, London, 2000), keza genelde İtalyan Katarlarını, özelde de Orvieto Katarlarını ele alan *Power & Purity Cathar Heresy in Medieval Italy* (Oxford University Press, New York, 2001) isimli kitabı ve Katarların sosyal hayatı hakkında bilgiler içeren Emmanuel Le Roy Ladurie'un *Montaillou: Cathars and Catholics in a French Village, 1294-1324* (Penguin, London, 1990) isimli eseri önemlidir. Katarlar literatürü hakkında önemli birkaçından bahsettiğimiz müstakil eserlerin yanı sıra, Albi Haçlı Seferi'ni konu alan epeyce geniş bir literatür mevcuttur. Mark Gregory Pegg'in *A Most Holy War: The Albigensian Crusade and The Battle for Christendom*'ı (Oxford University Press, New York, 2008), Zoe Oldenburg'un *Massacre at Monsegur*'u (London : Phoenix Press, 2003), Michael Costen'in *The Cathars and the Albigensian Crusade*'i (Manchester University Press, New York, 2007) ve önemli eserlerden bazıları olarak zikredilebilir.

Sean Martin bu yazının konusu olan eserinde ilk olarak Béziers'te yapılan katliam üzerinden Katarlar tarihine bir giriş yapmaktadır. Bu bölümde yazının aktardığı savaşın ortamını tipik bir biçimde yansıtan şu meşhur anekdot dikkate değerdir: Katarlar ve Katolikleri nasıl ayırt edeceğini papanın temsilcisine soran başrahip, kumandan Arnourd Amaury'den şu cevabı alır: "Hepsini öldürün, Tanrı kendininkileri ayıracaktır" (s. 13).

Her ne kadar Katarların menşei hakkında kesin bir mutabakat sağlanmasa da, genel kanaat Katarların diğer düalist heretik Hıristiyan mezheplerinin devamı niteliğinde olduğu yönündedir. Özellikle Fatih'in Bosna'yı fethinden sonra kendiliğinden Müslüman olan selefleri Bogomiller ile sıkı irtibat söz konusudur. Bu bağlamda yazar ilk bölümde heretiklik ve Ortodoksluk başlığı ile genel itibariyle düalizme bir giriş yaparak Maniheizm ve diğer düalist heretiklere değinmektedir. Bu bölümde Ugo Bianchi'den iktibasla verilen düalizmin üç çeşidi ve Bogomiller ile Katarların karşılaştırmasının sunuluyor oluşu önemlidir (s. 17).

Ayrıca bu bölümde yazarın İznik Konsili'nde Katarların yer alabileceği iddiası ve "Katharoi" isminde bir Yahudi-Hıristiyan hareketinin olduğunu belirtiyor olması enteresandır.

İkinci bölümde yazar, Yeni Ahit'teki bir tabirden hareketle "Tanrının üzüm bağındaki tilkiler" olarak adlandırılan heretiklerin ilk ortaya çıkışı, yayılışı, ilk dönem Katarları ve İtalyan Katarizmi hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca yazar, "Uluslararası Katar Konferansı" olarak adlandırdığı St. Felix Konsili'nden bahsetmiş ve Katarların en belirgin ayini olan "Consolamentum" ayinini detaylı olarak aktarmıştır.

Üçüncü bölümde Albigen Seferi söz konusu edilmiştir. Yazar, ayrıca savaşa yön verenlerden III. Innocent ve Montfortlu Simon'un uygulamaları hakkında bilgi vermiş ve 4. Lateran Konsili ve Toulouse Kuşatması'nı ele almıştır.

1187'de Kudüs'ün Selahaddin-i Eyyübî tarafından fethedilmesiyle kilisenin doğu hâkimiyeti ciddi bir biçimde sarsılmıştır ve dönemin Papası III. Innocent, kilisenin otoritesinin daha fazla zarar görmemesi için heretiklerle mücadeleye girişmiştir. Yazar işte bu bölümde III. Innocent'in mücadele için yaptığı uygulamaları konu alır. III. Innocent ilk olarak "Barış ve İman Girişimi" ismini verdiği planla önce soylulara kiliseye sadakat yemini ettirmiş, daha sonra da Katarlarla bir açık oturum yapmıştır. Üç yıl süren Barış ve İman Girişimi neticesinde 150 Katar Katolikliğe döndürülmüş olsa da, istenilen netice tam olarak elde edilememiştir.

1208 yılında Papanın elçisi Castelnau'lu Peter'in öldürülmesinden Katarların sorumlu tutulması üzerine III. Innocent, haçlı seferi çağrısı yapmış ve 1209 yılında Albi Haçlı Seferi başlamıştır. Yazar bu savaşta daha sonra Haçlı ordusunun komutasını üstlenen Montfortlu Simon'un uygulamalarından savaşın boyutlarını gösteren ilginç anekdotlar aktarmaktadır. Örneğin, 1210 yılında 100 kişinin sevki ve bu intikal öncesinde gözlerinin oyulup burunlarının ve üst dudaklarının kesilişi, Minevre'nin su kaynaklarının mancınıkla taşlanıp Haçlılara teslim olmak zorunda kalışı, 140 Katar kâmilinin yakılışı, Lavaur kentinde de kenti savunan 80 şövalyenin ve Katar olduğundan şüphelenilen lordların asılıp 400 civarında Katar kâmilinin de yakılışı Albi Haçlı Seferi'nden yalnızca birkaç kesittir.

Dördüncü bölümde "Engizisyon Teşkilatı" ele alınmıştır. "Sorgu" manasına gelen engizisyonun, heretikleri sorgulamaları neticesinde hemen hemen kaçınılmaz olan cezalandırılmalarından söz edilmiştir. Bu bölümde heretik olduğu sonradan öğrenilen ölülerin mezarlarından çıkarılıp yakılışı, sekerattaki bir kadının "consolamentum" esnasında karşısındakileri kâmil zannederek kilise görevlilerine Katar "Amentüsü"nü okuması üzerine, birkaç saat sonra öleceği bilindiği hâlde, yatağıyla beraber dışarı çıkarılıp yakılması engizisyonun hangi noktalarda seyrettiğini gösteren ilginç birer kesittir.

Beřinci bölümde yazar, Katarlar arasında ılımlı düalistlere karşı mutlak düalizmi savunan Peter Autier üzerinden Katarların Fransa'da yok edilifine değinmiştir. Altıncı bölümde İtalya ve Bosna Katarlarını ele almakta, yedinci ve son bölümde ise kutsal kâse söylencelerinden yola çıkarak Katar hazinesi ve Tapınak Şövalyeleri bağlantısı ve günümüz Katarları tartışmaları yer almaktadır.

Bu kadar çok meselenin bir arada ele alınıyor oluşu, konuların hakkıyla işlenemediğini düşündürmekle birlikte eser, Katarların tarihi ve doktrini hakkında okuyucuya temel tartışma noktalarını sunan iyi bir özet mahiyetindedir.

Feyza Uzunoęlu